

Претресном већу III

Судије: судија, Joan-Claude Antonetti,
судија, Frederick Harhoff,
судија, Flavia Lattanzi.

Секретар: John Hocking

Датум: 10. јануар 2012. године

Подносак број 485.

**Т У Ж И Л А Ц
против
ВОЈИСЛАВА ШЕШЕЉА**

**ЗАХТЕВ ЗА НАКНАДУ ШТЕТЕ ЗБОГ КРШЕЊА ЕЛЕМЕНТАРНИХ
ЉУДСКИХ ПРАВА ПРОФ. ДР ВОЈИСЛАВА ШЕШЕЉА У ТОКУ
ДЕВЕТОГОДИШЊЕГ ПРИТВОРА**

Тужилаштво:
Matias Marcussen, Lisa Biersay, Divya Prasad

Оптужени:
Проф. др Војислав Шешелъ

Стручни тим који помаже одбрану:

Зоран Красић
Гордана Поп-Лазич
Драган Тодоровић
Вјерица Радета
Љиљана Михајловић
Весна Марић
Филип Стојановић
Момир Марковић
Немања Шаровић
Борис Алексић
Александар Мартиновић
Наташа Јовановић

Мирко Благојевић
Петар Јојић
Весна Зобеница
Елена Божић-Талијан
Јадранко Вуковић
Огњен Михајловић
Марина Томан
Дејан Мирковић
Мирољуб Игњатовић

УВОД

1. Овим поднеском проф. др Војислав Шешелъ унапред тражи и одобрење за прекорачење броја речи у односу на ограничење које је прописано Упутством о дужини поднесака и захтева. Оправдани разлози се налазе у самом тексту поднеска, а односе се на заштиту основних права др Шешелъа која су гарантована чланом 21. Статута и другим прописима МКСЈ, као и бројним међународним стандардима.
2. **Професор Војислав Шешелъ је добровољно отишао у Међународни кривични трибунал за бившу Југославију у Хагу (у даљем тексту: МКСЈ) 24. фебруара 2003. године, након што је обавештен да је против њега потврђена оптужница.** Претходно је пет пута обавестио јавност и МКСЈ да ће својом вољом отићи у Хаг чим добије званичан позив. И пре званичног позива покушавао је неколико пута да отпутује у Холандију како би се информисао о наводним оптужбама пред МКСЈ о којима су писали медији у Србији, нарочито након 5. октобра 2000. године када су велике западне силе предвођене САД успоставиле марионетску владу у Београду. Када је Тужилаштво саставило текст оптужнице против проф. др Војислава Шешелъа, њу је 14. фебруара 2003. године потврдио судија О – Гон Квон. Веома брзо, 24. фебруара 2003. године др Војислав Шешелъ је о свом трошку добровољно дошао у Хаг. До данас му МКСЈ није рефундирао трошкове авионске карте, мада су они минимални са гледишта МКСЈ који је до сада према званичним подацима потрошио више од 1,8 милијарди долара из фондова ОУН (не рачунајући донације појединих држава и невладиних организација).
3. Према томе, од 24. фебруара 2003. године до данас проф. др Војислав Шешелъ је непрекидно у притвору, у Притворској јединици ОУН у Шевенингену (Холандија).¹ Током ових девет година притвора бројна

¹ Шевенинген је био нацистички логор у којем су Хитлерови следбеници за време Другог светског рата држали заробљене припаднике покрета отпора. Поруке чланова антихитлеровског покрета могу

људска права проф. др Војислава Шешеља су прекршена. У вези дужине притвора чак је и председавајући Претресног већа III судија Жан – Клод Антонети разматрајући дужину поступка 22. октобра 2010. године у издвојеном мишљењу навео следеће: „У том контексту, чини се да ће суђење Шешељу постати најдужи поступак у историји по питању притвора. Суђење је почело 7. новембра 2007, али треба напоменути да је он у притвору од 24. фебруара 2003, што је светски рекорд.”² Уколико узмемо у обзир последњи извештај и процену председника МКСЈ Патрика Робинсона Савету безбедности УН, онда видимо намеру Трибунала да првостепену пресуду донесе тек 2012. или можда 2013. године, дакле у десетој или једанестој години притвора!³ Завршетак жалбеног поступка је планиран за 2015. или 2016. годину!⁴

4. **Због кршења основних људских права од стране МКСЈ током деветогодишњег притвора проф. др Војислав Шешељ подноси одштетни захтев у висини од два милиона евра.**

ЧИЊЕНИЧНО ПРАВНИ КОНТЕКСТ

5. Основна права оптуженог гарантује Статут МКСЈ, а нарочито члан 21. Међутим МКСЈ који је основан од стране Савета безбедности УН не може да избегне примену бројних међународних стандарда који се већ деценијама примењују у пракси а којима се штите људска права и права притвореника. Тим пре што је МКСЈ након 8 година од свог оснивања почео да примењује нпр. концепт удруженог злочиначког подухвата који није изричито прописан његовим Статутом, и то позивајући се на

и дан данас да се прочитају јер су урезане на зидовима Шевенингена, а најчешће су исписиване пред стрељање.

² ОДЛУКА ПО ЗАХТЕВУ ТУЖИЛАШТВА ДА СЕ ПРИХВАТЕ ДОКАЗНИ ПРЕДМЕТИ У ВЕЗИ С МЛАДИЋЕВИМ ДНЕВНИЦИМА С ИЗДВОЈЕНИМ МИШЉЕЊЕМ СУДИЈЕ АНТОНЕТТИЈА, ПРЕДСЕДАВАЈУЋЕГ ВЕЋА, У ДОДАТКУ од 22. октобра 2010. године, пар. 79.

³ Види: Assessment and report of Judge Patrick Robinson, President of the International Tribunal for the Former Yugoslavia, provided to the Security Council pursuant to paragraph 6 of Security Council resolution 1534 (2004), covering the period from 15 May to 15 November 2011.

⁴ Исто.

међународно обичајно право, иако барем трећа категорија УЗП не постоји у међународном обичајном праву. Имајући и ту чињеницу у виду, МКСЈ морају да обавезују и међународни стандарди којима се штите људска права. На овом месту је потребно указати на неке од њих. Већи број држава и организација су у својим публикацијама већ одавно до детаља образложили шта су и како се штите људска права. Види нпр. издања *Combating Torture* (Conor Foley), и Amnesty International-a. Међутим, стиче се утисак да ове информације нису допрле до МКСЈ. Покушаћемо да исправимо тај пропуст.

6. Међународни пакт о грађанским и политичким правима (ICCPR) је усвојен у Генералној скупштини УН-а 1966, а ступио је на снагу 1976. године. У октобру 1998. године било је 140 држава уговорница Међународног пакта о грађанским и политичким правима. ICCPR кодификује грађанска и политичка права уговором који је обавезујући за државе које га ратификују или му приступе разрађујући грађанска и политичка права призната Универзалном декларацијом о људским правима. Пакт штити основна права: право на живот, право на слободу изражавања, право на слободу мисли и савести, право на слободу окупљања и удруживања, право на слободу од самовољног хапшења или притварања, право на слободу од мучења и нечовечног поступања и право на правично суђење. ICCPR установљава Комитет за људска права као надзорни орган састављен од 18 експерата. Општи коментари Комитета су упутство за интерпретацију Пакта. У складу са чланом 40 ICCPR-a, државе уговорнице су обавезне да подносе периодичне извештаје Комитету за људска права о имплементацији ICCPR-a, као и специјалне извештаје уколико то Комитет захтева Факултативни (први) протокол Пакта о грађанским и политичким правима који је ступио на снагу 1976. године, Комитету за људска права даје овлашћење да разматра представке појединаца или представке поднете у његово име против државе уговорнице Протокола, а у којима се тврди да је та држава прекршила

права гарантована ICCPR-ом. До октобра 1998. године, 92 државе су постале уговорнице Протокола.

7. Конвенција против тортуре и других сурових, нечовечних или понижавајућих поступака или кажњавања (САТ), усвојена је консензусом у Генералној скупштини УН-а 1984. године, а ступила је на снагу 1987. До октобра 1998. године, било је 109 држава уговорница. Државе уговорнице САТ-а су се обавезале да ће забранити и спречити тортuru у оквиру својих јурисдикција, учинити је кривичним делом, испитати све пријаве тортуре, извести пред суд особе које су осумњичене за тортuru и омогућити им правичан третман током процеса, да неће прихватати доказе који су добијени тортуром и да ће омогућити обештећење жртвама тортуре. Комитет против тортуре надгледа имплементацију САТ-а тако што разматра периодичне извештаје држава уговорница о примени Конвенције, врши истрагу и објављује резултате, а разматра и индивидуалне представке када му је призната ова надлежност.
8. Универзална декларација о људским правима (Универзална декларација), усвојена у Генералној скупштини УН-а 1948. године, опште је признат скуп принципа који би требало да одређује понашање свих држава. Чланови 10 и 11, са још неколико чланова, јасно одређују права која се односе на правично суђење. Право на правично суђење, онако како је признато Универзалном декларацијом, широко је прихваћено као део међународно гобичајног права или као општи правни принцип у већини држава, дакле, правно је обавезујуће за све државе. Принципи Универзалне декларације су подстакли стварање бројних уговора и стандарда намеђународном и регионалном нивоу. Скуп принципа за заштиту свих особа које су притворене или затворене (Скуп принципа), усвојен консензусом у Генералној скупштини УН-а 1988. године, садржи скуп међународно признатих стандарда, примењивих на све државе, којима се прописује како треба поступати са притвореницима и затвореницима. Принципи одражавају основне правне и хуманитарне концепте и служе као упутство за обликовање националног законодавства.

Стандардна минимална правила о поступању са затвореницима, усвојена су 1955. године на Првом конгресу УН-а о превенцији криминалитета и поступању са учиниоцима кривичних дела. Прихватио их је Економски и социјални Савет УН-а. Правила обухватају „опште прихваћене принципе и праксу“ у поступању са затвореницима. Године 1971, Генерална скупштина УН-а је позвала земље чланице да примене ова правила и да их уграде у своја национална законодавства. Основни принципи о улози адвоката усвојени су консензусом 1990. године на Осмом конгресу УН-а о превенцији криминалитета и поступању са учиниоцима кривичних дела. Генерална скупштина УН-а је поздравила усвајање Принципа. Конгрес УН-а је истакао да „адекватна заштита људских права и основних слобода на коју сви имају право, захтева да сви имају делотворан приступ правној помоћи, коју ће им пружити представници независне правне професије“. Упутства о улози тужилаца су усвојена консензусом 1990. године на Осмом конгресу УН-а о спречавању злочина и поступању са учиниоцима кривичних дела. Генерална скупштина УН-а је поздравила усвајање Упутстава као настојање да се помогне владама у „обезбеђивању и унапређењу ефикасности, непристрасности и правичности тужилаца у кривичним поступцима“. Основни Принципи независности судства су усвојени на Седмом конгресу УН-а о спречавању злочина и поступању са учиниоцима кривичних дела, а одобрени су у Генералној скупштини УН-а 1985. године. Принципи који се односе на професионалне судије и судије поротнике формулисани су тако да помажу владама у обезбеђивању и унапређењу независног судства. Принципе „влада треба да прихвати и поштују у оквиру свог националног законодавства и праксе и да на њих укажу судијама, адвокатима и члановима извршних и законодавних тела, као и јавности уопште“.

9. Важни су и регионални стандарди којима се штите људска права. Поред Афричке повеље о људским правима и правима народа усвојене 1981. године, важне су и Америчка декларација о правима и дужностима човека (Америчка декларација) која је усвојена 1948. године на Деветој Интер-

америчкој конференцији, на којој је такође усвојена Повеља Организације америчких држава (OAS). То је камен темељац интер-америчког система заштите људских права и све земље чланице OAS-а су обавезне да га се придржавају. Право на правичну процедуру је установљено чланом XXVI Декларације. Америчка конвенција о људским правима (Америчка конвенција, „Пакт из Сан Хозеа, Костарика“), усвојена је 1969. године, а ступила је на снагу у јулу 1978. године. Могу је ратификовати или јој приступити све државе чланице OAS-а, а до јула 1998. године 25 од 35 држава су биле стране уговорнице Конвенције. Члан 8 говори о праву на правично суђење. Конвенцијом је предвиђено да Интер-америчка комисија за људска права и Интер-амерички суд за људска права (видети доле) надзиру испуњавање обавеза држава уговорница Конвенције. Ратификацијом Конвенције држава аутоматски прихвата надлежност Комисије. Међутим, државе уговорнице морају, у складу са чланом 62, изјавити да признају јурисдикцију Суда. До јула 1998. године, 17 држава уговорница је прихватило јурисдикцију Суда. Протокол Америчке конвенције о људским правима који се односи на укидање смртне казне усвојен је у Генералној скупштини OAS-а 1990. године. Њиме се државама уговорницама Протокола забрањује да изричу смртну казну на својој територији у мирнодопско време. До јула 1998. године 4 државе су ратификовале Протокол, а још 3 државе су га потписале. Интер-америчка конвенција о спречавању и кажњавању тортуре (Интер-америчка конвенција о тортури) је усвојена у Генералној скупштини OAS-а 1985. године, а ступила је на снагу у фебруару 1987. године. Државе уговорнице су обавезне да подносе периодичне извештаје Интер-америчкој комисији за људска права о мерама предузетим за имплементацију одредби Конвенције у националном законодавству. До јула 1998. године, 13 чланица OAS-а су биле државе уговорнице Конвенције. Интер-америчка конвенција о принудним нестанцима (Интерамеричка конвенција о нестанцима) је усвојена од стране OAS-а 1994, а ступила је на снагу 1996. године. Циљ Конвенције је спречавање, кажњавање и елиминисање

„нестанака“ у региону. Док већину регионалних уговора могу ратификовати или им приступити само државе чланице регионалних организација, овој Конвенцији могу приступити све државе. До јула 1998. године Конвенцију је ратификовало 5, а потписало 8 држава. Интер-америчка комисија за људска права (Интер-америчка комисија) основана је с намером да унапреди поштовање и одбрану људских права, те да би била консултативни орган држава чланица ОАС-а у тим питањима. Комисија, између осталог, може да иде на лице места, на захтев или уз сагласност држава чланица, да припрема специјалне студије, да даје препоруке владама о усвајању мера за унапређење и заштиту људских права и да захтева од влада да подносе извештаје о предузетим мерама. Интер-америчка комисија такође поступа према представкама појединаца, група или невладиних организација о наводном кршењу права која су садржана у Америчкој декларацији, а у случају држава уговорница и оних која су садржана у Америчкој конвенцији. У хитним случајевима, Комисија може да захтева превентивне мере које ће заштитити људе од кршења права. Комисија може да тражи од Интер-америчког суда за људска права да нареди примену привремених мера у озбиљним и хитним случајевима, онда када је неопходно спречити непоправљиву штету. Интер-амерички суд за људска права (Интер-амерички суд) је међународни трибунал састављен од седам судија које су изабрале државе чланице ОАС-а, а налази се у Сан Хозеу, Костарика. Сврха овог суда је да тумачи и примењује Америчку конвенцију. Суд може да испитује случајеве по притужбама држава уговорница или Интер-америчке комисије, под условом да је држава уговорница признала јурисдикцију суда. Пресуде овог суда су обавезујуће. У изузетно хитним случајевима и да би се избегла даља штета, суд може одредби привремене мере. Суд има консултативну улогу и од њега се може тражити саветодавно мишљење о тумачењу одредби Конвенције. Суд је објавио 15 саветодавних мишљења до јула 1998. године и они чине важан документ у јуриспруденцији Интер-америчког система.

10. Европска Конвенција за заштиту људских права и основних слобода (Европска конвенција), ступила је на снагу 1953. године. Ратификација или приступ Европској конвенцији је услов за чланство у Савету Европе. До септембра 1998. године, 40 чланица Савета Европе су биле стране уговорнице Конвенције. Чланови 3, 5, 6 и 7 Европске конвенције представљају важне гаранције за правично суђење. Протокол 6 Конвенције о заштити људских права и основних слобода у вези са укидањем смртне казне (Протокол 6 Европске конвенције), ступио је на снагу 1985. године. Протокол забрањује изрицање смртне казне у мирнодопским условима. До септембра 1998. године, 28 држава је ратификовало Протокол. Протокол 7 Конвенције о заштити људских права и основних слобода (Протокол 7 Европске конвенције), ступио је на снагу 1988. године. Протокол садржи мере за заштиту странаца, као и право да пресуду за кривично дело преиспита виши суд. Протокол предвиђа право да се никоме не може поново судити или изрећи казна за исто кривично дело у границама исте јурисдикције. Њиме се предвиђа и право на компензацију због неоправдане осуде. До септембра 1998. године, уговор је ратификовало 26 држава. Европска комисија за људска права (Европска комисија) надгледа имплементацију Европске конвенције. Комисија разматра притужбе једне државе против друге о наводном непоштовању Конвенције под условом да су обе државе чланице ратификовале Конвенцију. Може такође да разматра представке појединаца, група или невладиних организација, под условом да је држава чланица која је наводно прекршила Конвенцију признала надлежност Комисије да прима представке. Европски суд за људска права (Европски суд) бројчано има онолико судија колико је држава чланица Савета Европе, без обзира да ли су те државе ратификовале Европску конвенцију. Државе чланице Европске конвенције и Европска комисија су овлашћене да износе случајеве пред Европски суд, а он има јурисдикцију над случајевима који се односе на примену и интерпретацију Конвенције. Одлуке Европског суда су обавезујуће за државе уговорнице Европске

конвенције. Од 1. новембра 1998. године, ова два тела су се спојила у једну институцију, Европски суд за људска права, сходно Протоколу 11. Појединци могу да подносе жалбе директно Суду. Свих 40 држава чланица Савета Европе су уговорнице Протокола 11. Европска затворска правила је усвојио Савет министара Европе 1973. године, а ревидирана су 1987. Иако нису правно обавезујућа, правила служе као упутство у поступању са притвореницима и затвореницима. Забрањују тортuru и нечовечно поступање и предвиђају да се различите категорије затвореника, као што су они који чекују суђење и они који су осуђени, морају држати одвојено.

11. Важни су и посебни механизми УН за заштиту људских права. Осим органа УН-а који надгледају примену уговора УН-а упутства за примену стандарда о људским правима дају и експерти (радне групе и специјални известиоци) које именује Комисија за људска права УН-а да би се бавили различитим темама. Познати су и под именом Тематски механизми УН-а. Њихов мандат је, углавном, да испитују жалбе о посебним врстама повреда људских права у свим државама, без обзира да ли су потписнице међународних уговора о људским правима или не. Такође, експерти или радне групе могу да посете државу, уколико од ње добију сагласност за то. Могу да врше истрагу, обухватајући и појединачне случајеве, да подносе извештаје са налазима и препорукама владама и да подносе годишње извештаје Комисији за људска права УН-а. Неколико тематских механизма УН-а се директно односе на питања од значаја за правична суђења. Радна група за самоволна лишења слободе је основана 1991. године. Мандат јој је да истражује случајеве лишења слободе који су самоволни или на други начин у супротности са међународним стандардима. Обухвата и лишење слободе пре суђења и затварање после суђења. Радна група за принудне или недобровољне нестанке је основана 1980. године. Група испитује случајеве принудних или недобровољних нестанака и делује као посредник између породица „несталих“ особа и власти, са намером да случајеви буду истражени, а судбина и место

боравка „несталих“ расветљени. Група надгледа испуњавање обавеза државе које произилазе из Декларације о заштити свих особа од принудног нестанка. Специјални извештај о вансудским, самовољним или погубљењима по кратком поступку је установљен 1982. године. Специјални извештај се бави углавном случајевима кршења права на живот, обухватајући и изрицање смртне казне након неправичних суђења. У његовом мандату је и да обрати посебну пажњу на вансудска, самовољна или погубљења по кратком поступку одређених група, као што су деца, жене, националне или етничке, верске и језичке мањине. Специјални извештај о тортури је установљен 1985. године. Његов мандат обухвата испитивање случајева тортуре и залагање за потпуну имплементацију међународних и националних правних прописа којима се забрањује тортура. Специјални извештај о независности судија и адвоката је установљен 1994. године. Извештава о нападима на независност судија и адвоката, истражује и даје препоруке о мерама за заштиту независности правосуђа.

12. **Према члану 21. Статута МКСЈ оптужени има право да се брани сам.** Међутим четвртог дана пошто је стигао у Хаг, тужилаштво је затражило да се др Шешељу наметне адвокат! Проф. др Војислав Шешељ је био принуђен да 28 дана штрајкује глађу, од 10. новембра 2006. године до 08. децембра 2006. године, да би се изборио за основна права гарантована сваком оптуженом па и за право да се брани сам. Деветог маја 2003. године, Претресно веће је одлучило да на силу наметне браниоце у приправности Војиславу Шешељу. У септембру 2003. године додељен му је бранилац Александар Лазаревић. Следећи наметнути адвокат био је Ван дер Спул, који је на том месту остао од марта 2004. до августа 2006. године. Августа 2006. године Војиславу Шешељу је додељен бранилац Дејвид Хупер. Одлука о додели тих бранилаца је оборена пред Жалбеним већем у октобру 2006. године. Након тога, 8. новембра, МКСЈ је поново покушао да их наметне овај пут као сталне браниоце. Међутим и та одлука је пала 8. децембра 2006. године. Након штрајка глађу потврђено је право

др Шешељу да се брани сам. Међутим он је на крају штрајка био на ивици живота и смрти а његово здравље је било озбиљно угрожено. Да МКСЈ није покушао да му наметне адвоката до тога не би никад дошло. **Због покушаја наметања адвоката проф. др Војислав Шешељ захтева од МКСЈ да му исплати одштету у висини од 300 хиљада евра.**

13. **Право на слободу** је гарантовано највишим међународним стандардима. Свако има право на личну слободу.⁵ Хапшење и притварање су дозвољени само ако су у складу са законом. Могу их спровести само овлашћена лица и не смеју бити самовољни. Особе оптужене за кривично дело не би требало да буду у притвору до суђења. Законито хапшење или притвор могу да буду самовољни према међународним стандардима ако је, на пример, закон према којем је особа притворена нејасан, изразито неодређен, или крши друге основне стандарде, као што је право на слободу изражавања. Уз то, притвореници који су у почетку законито ухапшени, али који се и даље држе у притвору после ослобађајуће судске одлуке, самовољно су притворени. Комитет за људска права наводи да се појам „самовољно“, из члана 9(1) ICCPR-а, изједначава не само са „противзаконитим“ притвором, већ мора да се тумачи много шире да би обухватио елементе непримерности, неправде и одсуства предвидивости. Лица која чекају суђење под оптужбом да су учинила кривично дело, не би требало притварати. У складу са правом на слободу и претпоставком невиности, претпоставља се да лица која су оптужена за кривично дело неће бити притворена пре суђења. Међународни стандарди јасно означавају да, ипак, постоје околности под којима власт може да услови нечију слободу, или да притвори особу која чека суђење. У околностима када је потребно спречити бекство осумњиченог, утицај на сведоке или

⁵ Члан 3 Универзалне декларације, члан 9 ICCPR-а, члан 6 Афричке повеље, члан 1 Америчке декларације, члан 7 Америчке конвенције, члан 5 Европске конвенције.
Члан 3 Универзалне декларације гласи: „Свако има право на живот, слободу и личну безбедност. Члан 9 ICCPR-а: Свако има право на слободу и личну безбедност. Нико неће бити подвргнут самовољном хапшењу или притварању. Нико неће бити лишен слободе, осим у складу са основима и према законом установљеној процедури.“

када осумњичени за друге представља очигледну и озбиљну претњу која се не може отклонити мање рестриктивним мерама, притвор је дозвољен.

14. Комитет за људска права је заузео став да **„притвор пре суђења треба да буде изузетак и што је могуће краћи“**.⁶ Комитет за људска права сматра да притвор пре суђења, не само да мора бити у складу са законом, већ мора да буде неопходан и разуман у датим околностима. Комитет прихвата да ICCPR властима дозвољава као изузетну меру задржавање у притвору уколико је неопходно да се на тај начин обезбеди присуство на суђењу, али је појам „неопходно“ уско интерпретиран. Комитет сматра да није довољно сумњати да је особа учинила кривично дело да би притвор током истраге и оптужења био оправдан. Ипак, одлука Комитета је да притвор може бити неопходан да би се спречило бекство, избегао уплив на сведоке и друге доказе, или да би се спречило извршење других кривичних дела. Комитет је, такође, одлучио да особа може бити притворена када представља јасну и озбиљну претњу друштву и када се то не може спречити на било који други начин. Принцип 2 Скупа принципа: Хапшење, притварање и затварање биће учињено строго у складу са законским одредбама и од стране надлежних органа или за то овлашћених лица. Принцип 9 Скупа принципа гласи: Органи власти који ухапсе неку особу, држе је у притвору или истражују случај користиће само она овлашћења која им према закону припадају, а вршење тих овлашћења биће под контролом судске или друге власти. Европски суд сматра да непрекидни притвор у периоду пре суђења може бити оправдан само „ако постоје посебне индиције истинског захтева јавног интереса и који, упркос претпоставке невиности, има претежнији значај од правила о поштовању личне слободе“. **Ако се особа налази у притвору за време суђења, онда органи власти морају редовно да преиспитују неопходност продужења притвора.** Принцип 39 Скупа принципа. Међутим у случају проф. др Војислава Шешеља притвор се не преиспитује. Такође његов крај се не назире.

⁶ Општи коментар 8, пар. 3 Комитета за људска права.

15. **Притвореник има право на правовремену и потпуну информацију.** Свако ко је ухапшен или притворен биће одмах обавештен о разлозима хапшења или притварања, као и о својим правима, обухватајући и право на адвоката.⁷ У најкраћем року биће обавештен о оптужби која је подигнута против њега, да би могао оспоравати законитост свог хапшења или притварања и, уколико је оптужен, да би могао да започне припрему своје одбране. **Комитет за људска права сматра да је прекршен члан 9(2) ICCPR-а када је оптуженом приликом хапшења саопштено само да се истрага односи на убиство и када неколико недеља није био детаљно обавештен о разлозима хапшења, о чињеницама у вези са кривичним делом и о идентитету жртве.**⁸ Европски суд је заузео став да члан 5 (2) Европске конвенције захтева да свако ухапшено лице „**буде обавештено једноставним језиком**, без стручних термина које не може да разуме, о најбитнијим правним и чињеничним основама свога хапшења, тако да би могло, уколико то сматра за потребно, пред судом оспорити законитост свог хапшења“.⁹ Комитет за људска права сматра да је дошло до **кршења** члана 9 (2) ICCPR-а у случају када је адвокат локалне организације за људска права **био затворен 50 сати**, а да није био обавештен о разлозима свог хапшења.⁹
16. Лице лишено слободе има право да одмах буде обавештен о оптужбама. Свака ухапшена или притворена особа има право да у најкраћем могућем року буде обавештена о оптужбама против себе. Европска комисија сматра да члан 5(2) Европске конвенције захтева да свако ко је ухапшен буде „довољно обавештен о чињеницама и доказима на којима је заснована одлука о притвору, а нарочито треба пазити да му се омогући да изјави да ли признаје или пориче наводно кривично дело“ Захтев да се пружи обавештење о оптужбама за кривично дело у најкраћем могућем

⁷ Члан 9(2) ICCPR-а, Параграф 2(Б) Резолуције Афричке комисије, Принцип 10 Скупа принципа; видети члан 7(4) Америчке конвенције, члан 5(2) Европске конвенције, Принцип 11(2) Скупа принципа.

⁸ Kelly против Јамајке, (253/1987), 8. април 1991, Извештај Комитета за људска права, (А/46/40), 1991, пара. 5.

⁹ Porrtoreal против Доминиканске Републике, (188/1984), Одабране одлуке 2, 214.

року, базира се на два основна разлога. Даје информације ухапшеним и притвореним особама, на основу којих могу да оспоре законитост свог притварања, што је главна сврха заштите из члана 9(2) ICCPR-а и одговарајућих одредница регионалних уговора. **Такође, свакоме ко чека суђење за кривично дело, било да је у притвору или не, омогућава да започне припрему своје одбране,** што је главна сврха гаранција разрађених у члану 14 (3) (а) ICCPR-а, члану 8(2) (б) Америчке конвенције и члану 6(3) (а) Европске конвенције. Принцип 13 Скупа принципа гласи: „Свакој особи, у тренутку хапшења и на почетку притварања или затварања, или у најкраћем могућем року након тога, службено лице одговорно за хапшење, притварање или затварање, даће обавештење о лишењу слободе и објашњење њених права и како да та права оствари.“

17. Ипак проф. др Војиславу Шешељу до данас није омогућено да се упозна са свим правним изворима на које се позивају судско веће у својим одлукама и тужилаштво у својим поднесцима. На тај начин се такође крши принцип једнакости оружја.
18. **Због онемогућавања да се упозна са правним изворима на које се позива судско веће у својим одлукама и тужилаштво у својим поднесцима проф. др Војислав Шешељ захтева да му се исплати одштета у висини од 100 хиљада евра.**
19. Међутим проф. др Војиславу Шешељу до данас нико није званично саопштио разлоге притварања, то ће тек годинама након његовог утамничења образложити Карла дел Понте и Флоренс Артман у својим књигама. Карла дел Понте је указала на чињеницу да је оптужница против др Шешеља политичке природе и да је она подигнута по захтеву Зорана Ђинђића. Карла дел Понте напомиње у својој књизи „Лов: Ја и ратни злочинци“ да је оптужница против Шешеља подигнута да би се он уклонио са српске политичке сцене јер представља претњу новој прозападној влади у Београду.¹⁰

¹⁰ Види: <http://www.slobodnaevropa.org/content/article/1109390.html>

20. Према наводима Флоренс Артман која је била саветник главног тужиоца Карле дел Понте за Балкан и њен портпарол, америчка и британска обавештајна служба од почетка утичу на рад тужилаштва Трибунала у Хагу. У својој књизи „Мир и казна“ Артманова наводи да су половином 1994. године када је „Трибунал напоскон могао да почне са радом“ 22 функционера Пентагона и ЦИА са читавом опремом стигла у тужилаштво да му помогну.¹¹ Војни аналитичари, правници у ствари обавештајци обављали су стратешке послове у Трибуналу све време служећи својим владама.¹² Англосаксонци су остварили надмоћ у Трибуналу.¹³ Флоренс Артман цитира речи Џејми Шеја портпарола НАТО пакта који је поводом злочина над Србима на Косову и Метохији изјавио: „Будите уверени да смо ми (НАТО) и Трибунал једно...“ и „... сигуран сам да ће Луис Арбур (главни тужилац) оптужити само особе југословенске националности, никог другог.“¹⁴ Флоренс Артман бивши високи функционер тужилаштва даље објашњава да је за потребе тужилаца и њихових помоћника формиран и специјални „војни аналитички тим – МАТ.“ „Американци и Британци су похрлили да обезбеде ово висококвалификовано особље које им омогућује да из даљине контролишу стратегије кривичног гоњења. Произашли из најбољих обавештајних служби и оставши лојални према својој влади, војни аналитичари су без сумње били међу најспособнијим члановима Трибунала...“¹⁵ Флоренс Артман наводи и да је тужилац у предмету против Слободана Милошевића, Џефри Најс дугогодишњи агент британске тајне службе - МИ6.¹⁶ Према њеним тврдњама Бил Стубнер главни саветник, главног тужиоца Ричарда Голдстона, у ствари је агент војне обавештајне службе САД.¹⁷ Артманова открива и да је тајна операција НАТО пакта која је довела до ликвидације више Срба

¹¹ Мир и казна, Тајни ратови међународне политике и правде, Флоренс Артман, „Филип Вишњић“:

Клуб Плус, 2007, стр. 50

¹² Исто, стр. 54 и 55.

¹³ Исто.

¹⁴ Исто, стр. 61.

¹⁵ Исто, стр. 89.

¹⁶ Исто, стр. 123.

¹⁷ Исто, стр. 150.

оптужених од стране Хашког трибунала, носила назив „Ћилибарска звезда“.¹⁸ Сви ови наводи Флоренс Артман, саветника и портпарола Карле дел Понте, указују на то да су оптужнице против Срба писали агенти америчке и британске обавештајне службе „потпуно лојални својим владама“, а не независни тужиоци. Такав њихов положај и деловање супротни су правилима самог Трибунала, али и Уједињених нација. Интересанто је на овом месту подсетити да се најпознатији сарадник хашког тужилаштва у Србији Наташа Кандић у документацији српске државне безбедности током деведесетих година прошлог века водила по америчкој обавештајној служби.¹⁹

21. Формално МКСЈ је основао Свет безбедности тако да се на његове службенике примењују норме УН. У Повељи УН изричито се наводи да особље и службеници ове међународне универзалне организације не смеју да примају упутства од било које владе.²⁰ На исти начин се норма установљена Повељом УН преноси у Правилник за особље УН у којем се запослени обавезују да „неће тражити нити прихавтити инструкције било које владе“.²¹ У Правилнику за особље УН у делу Општа права и обавезе прецизира се да запослени у УН не смеју да комуницирају са било којом владом или њеним представником, у вези података који нису јавно објављени. Уколико се неко лице оглуши о ова правила, оно трпи санкције и више не може да ради у УН. Без обзира на наведене норме амерички и британски агенти несметано делују већ годинама у Хашком трибунали где у потпуности служе себичним интересима својих влада. **Ово значи да америчка и британска обавештајна служба које су током деведесетих година прошлог века покушавале да ликвидирају проф. др Војислава Шешеља,²² ових година преко појединих органа МКСЈ утичу на његов процес и однос према њему. Да ли те тајне службе и даље теже**

¹⁸ Исто, стр. 159.

¹⁹ Види: Полицијски досије, Војислав Шешељ, документ: DLXXXVIII

²⁰ Повеља УН, члан 100.

²¹ Правилник за особље УН, Члан 1.

²² Дневни лист Прес 27.02.2008. године: „Дајану убили по плану за Шешеља?!“ и Вечерње Новости 01. фебруар 2003. године: „Спремили ми Хаг“.

његовој ликвидацији? По нашем мишљењу да! Ово су дакле чињенице које говор о томе да горе наведене структуре злоупотребљавају поступак против др Шешеља. Више од тога оне злоупотребљавају и користе МКСЈ како би се осветили свом старом непријатељу који их је спречавао да на крају XX века створе нови светски поредак и униполарни свет.

22. **Ухапшено лице мора да добије обавештења о разлозима лишавања слободе на језику који разуме.**²³ Да би обавештење било делотворно, треба га саопштити на језику који особа разуме. Свако ко је ухапшен, оптужен или притворен, а не разуме и не говори језик који користе службена лица, има право да буде обавештен о својим правима и да буде упућен како да их искористи, да буде обавештен о разлозима хапшења или притварања, као и о оптужбама на језику који разуме. Прва минимална гаранција у кривичном поступку, међу онима које су прописане параграфом 3, односи се на право сваке особе да буде обавештена на језику који разуме о оптужбама против себе (потпараграф а). Комитет сматра да извештаји држава уговорница често не објашњавају како се ово право поштује и обезбеђује. Члан 14 (3) (а) се примењује на све случајеве оптужби за кривична дела, обухватајући и оне где се оптужени не налази у притвору. Комитет је још приметио да право на обавештавање о оптужби „у најкраћем могућем року“ захтева да се обавештење пружи на описани начин чим је надлежни орган подигао оптужницу. Према мишљењу Комитета, о овом праву се мора водити рачуна када током истраге суд или тужилац одлуче да предузму процедуралне кораке против осумњиченог за кривично дело или га јавно именују као таквог. Специфични захтеви из потпараграфа 3 (а) могу да буду испуњени ако се оптужба саопшти усмено или у писаној форми, и под условом да оптужница садржи законске одредбе и наводне чињенице на којима се заснива.²⁴ Међутим, МКСЈ је годинама одбијао да доставља материјал проф. др Војиславу Шешељу на

²³ Принцип 14 Скупа принципа.

²⁴ Одабрани изводи из коментара које је усвојио Комитет за људска права УН-а, којима се дају упутства за тумачење ICCPR-а (Међународног Пакта о грађанским и политичким правима) (Док. УН-а HRI/GEN/1/Rev. 3, 15. август 1997)

српском језику и на папиру. Тек након његовог штрајка глађу 2006. године то право му је признато!

23. **Због тога што је МКСЈ одбијао да му доставља материјал на језику који разуме (српском језику) и на папиру, др Шешел тржи да му се исплати одштета у висини од 100 хиљада евра.**
24. **Такође, притвореник има право на записник о разлогу хапшења, времену хапшења и одвођењу у притвор, датуму и времену када ће бити изведен пред судију или друго службено лице, ко је извршио хапшење или притварање, као и да буде обавештен о месту где је држан.**²⁵ Ако је потребно, ухапшени такође имају право на бесплатне услуге тумача Европска конвенција је једини уговор који изричито захтева да обавештење о разлозима хапшења (а не само обавештење о оптужбама) буде дато на језику који ухапшени разуме. Међутим, и Комитет за људска права се изјаснио у прилог примене наведеног права. Параграф 2 (Б) Резолуције Афричке комисије и Принцип 14 Скупа принципа (комуникацију на језику који ухапшена, притворена или затворена особа разуме), ово право изричито предвиђају. Принцип 14 Скупа принципа: „Особа која не разуме или не говори језик који користе службена лица одговорна за њено хапшење, притварање или затварање, има право да у најкраћем могућем року, на језику који разуме, добије обавештење о којем је реч у Принципу 10, Принципу 11 параграф 2, Принципу 12 параграф 1, и Принципу 13 и, ако је потребно, да му се омогући бесплатна помоћ тумача у вези са правном процедуром након хапшења.“
25. **Притвореници имају и право на приступ адвокату или правном заступнику.** Свако ко је притворен, независно од тога да ли је до притварања дошло због кривичног дела или не, има право на приступ адвокату.²⁶ Опште је прихваћено да регуларни приступ адвокату у најкраћем могућем року, представља важну заштиту притвореног од тортуре, нечовечног поступања, изнуђених признања и других

²⁵ Исто.

²⁶ Принцип 1 и 5 Основних принципа о улози адвоката, правило 93 Европских затворских правила, члан 55(2) (ц) ИСС статута.

злоупотреба.²⁷ Поред тога, члан 21. Статута МКСЈ гарантује право оптуженог да се сам брани.

26. Проф. др Војиславу Шешељу је први пут омогућено право на правну помоћ тек 2006. године! До тада је МКСЈ одбијао да му омогући сусрет са правним саветницима и руководиоцем предмета. Привилегована комуникација са правним саветницима је први пут обављена 21. децембра 2006. године, односно после скоро пуних четири године притвора. Тек тада су правни саветници добили могућност да га посете, договарају се са њим и остваре увид у документацију. До тада др Шешељ уопште није имао право на правну помоћ. Међутим након тога секретаријат МКСЈ је из предмета прво елиминисао главног правног саветника Зорана Красића а затим је покренуо дисциплински поступак против Бориса Алексића (2010. године) и Дејана Мировића (2011. године). Новом руководиоцу предмета Немањи Шаровићу није ни омогућена привилегована комуникација у главном предмету. На овај начин секретаријат онемогућава право др Шешеља на правну помоћ.
27. Будући да је проф. др Војиславу Шешељу често ускраћивано право на правну помоћ по његовом избору, поставља се питање када оптужени има право на приступ адвокату или правном сараднику. Могућност да притворена особа има приступ адвокату је важан чинилац заштите њених права, тако да међународни стандарди фаворизују приступ адвокату без одлагања након хапшења. Комитет за људска права истиче да „све ухапшене особе морају имати приступ адвокату“²⁸ Интер-америчка комисија је донела одлуку да се право на адвоката из члана 8 (2) Америчке конвенције односи на прво саслушање. Принцип 7 Основних принципа о улози адвоката предвиђа да коришћење услуга адвоката мора бити одобрено „у најкраћем могућем року“. Специјални извештач УН-а о тортури је препоручио да свако ко је ухапшен „има приступ адвокату не

²⁷ Општи коментар 20, пара. 11 Комитета за људска права; Извештај Специјалног извештача УН-а о тортури, (E/CN.4/1992/17), 17. децембар 1991, пара. 284.

²⁸ Закључна запажања Комитета за људска права: Џорџија, Документи УН-а ССР/С/79/Додатак 74, 9. април 1997, пар. 28.

касније од 24 сата након хапшења“. Принцип 18(1) Скупа принципа: „Особа у притвору или затвору има право да комуницира, као и да се консултује са својим адвокатом.“ Принцип 7 Основних принципа о улози адвоката: „Власти ће гарантовати ухапшенима или притворенима, било да су оптужени за кривично дело или не, помоћ адвоката у најкраћем могућем року, не касније од 48 сати од времена хапшења или притварања.“

28. **Поред тога у предмету Тужилац против Andre Rwamakuba у Одлуци Претресног већа III МКТР од 31. јануара 2007. године констатује се да је прекршено право оптуженог на правну помоћ, одобрава му се одштета и обавезује секретаријат да се извини оптуженом.**²⁹ У наведеној Одлуци указује се на обавезу да се оптуженом омогући ефикасан правни лек због кршења његових права.³⁰ Право лица чија су права повређена на ефикасан правни лек је недвосмислено део међународног обичајног права.³¹ Поред тога, констатује се и да Трибунал (МКТР) има обавезу да поштује и осигура поштовање општеприхваћених норми којима се штите људска права.³² Такође у овој Одлуци МКТР утврђује се да судско веће има право да нареди финансијску компензацију због кршења права оптуженог.³³ Претресно веће одбацује аргументацију секретаријата према којој су норме које се односе на финансијску компензацију још увек у развоју у међународном праву.³⁴ **Изговор за неплаћање финансијске компензације не може да буде ни имунитет УН јер се тај имунитет пре свега односи на однос УН са државама.**³⁵ Претресно веће закључује да у циљу обезбеђивања права оптуженог на ефикасан правни лек оно мора имати инхерентна овлашћења да одобри финансијску компензацију.³⁶

²⁹ Види: ICTR, Case No.: ICTR-98-44C-T, Decision on Appropriate Remedy, 31. January 2007.

³⁰ Исто, пар. 32 – 49.

³¹ Исто, пар. 40.

³² Исто, пар. 48.

³³ Исто, пар. 50 – 66.

³⁴ Исто, пар. 56.

³⁵ Исто, пар. 61.

³⁶ Исто, пар. 62.

29. **Због вишегодишњег кршења права на правну помоћ проф. др Војислав Шешел захтева од МКСЈ да му исплати одштету у висини од 200 хиљада евра.**
30. **Оптужени има и право на одговарајуће време и могућност комуникације са адвокатом или правним сарадником.** Право оптуженог за кривично дело на одговарајуће време и могућности за припрему одбране, односи се и на омогућавање оптуженоме да комуницира у поверењу са браниоцем.³⁷ Ово право се примењује на све фазе поступка, а нарочито се односи на особе које су у притвору у периоду пре суђења. Требало би да власти притворенима омогуће да се консултују и комуницирају са својим адвокатом без одлагања, ометања (прислушкивања) или цензуре.³⁸ Иако право оптуженог да комуницира са својим адвокатом није изричито гарантовано чланом 6 Европске конвенције, Европска комисија је заузела став да право може бити изведено, будући да **је право оптуженог на комуникацију са својим адвокатом основни део припреме његове или њене одбране.**³⁹ Власти морају омогућити адвокатима да саветују и заступају своје клијенте у складу са професионалним стандардима, а да **не буду изложени застрашивању, ометањима, препрекама, узнемиравању или некоректном уплитању било које стране.**⁴⁰ С тим у вези треба подсетити да и на члан 14(3) (б) ICCPR-а који гласи: „У поступку утврђивања оптужбе за кривично дело, свако ће имати право на следеће минималне гаранције, у пуној једнакости: (б) Да има адекватно време и могућности за припрему своје одбране и да комуницира са адвокатом по сопственом избору.“ Принцип 8 Основних принципа о улози адвоката: “Свим ухапшеним, притвореним или затвореним особама биће обезбеђене

³⁷ Члан 21(4) (б) Статута МКСЈ, члан 20(4) (б) Статута МКСП, Принцип 8 Основних принципа о улози адвоката, принцип 18(2) Скупа принципа, правило 93 Стандардних минималних правила, правило 93 Европских затворских правила, члан 14(3) (б) ICCPR-а, чланови 8(2) (ц) и 8(2) (д) Америчке конвенције, параграф 2(Е) (1) Резолуције Афричке комисије, члан 67(1) (б) ICC статута.

³⁸ Принцип 8 Основних принципа о улози адвоката, принцип 18(3) Скупа принципа, правило 93 Стандардних минималних правила, правило 93 Европских затворских правила.

³⁹ Krocher и Molleg против Швајцарске, (8463/78), 9. јул 1981, 26 DR 52.

⁴⁰ Општи коментар 13, пара. 9 Комитета за људска права.

одговарајуће прилике, време и услови за посету адвоката, комуникацију и консултације са њим, **без одлагања, ометања или цензуре** и у пуној поверљивости. **Консултације могу бити уз надгледање службених лица, с тим да она не смеју чути разговор.**⁴¹

31. **Притворена лица имају и право на поверљивост комуникације са адвокатом.** Власти морају поштовати поверљивост комуникација и консултација између адвоката и њихових клијената. Право на поверљиву комуникацију са адвокатом припада свим ухапшеним или притвореним лицима, било да су оптужени за кривично дело или не.⁴¹ Право на поверљивост комуникације значи да се не сме ометати или цензурисати комуникација у писаној или усменој форми (**обухватајући телефонске разговоре**) између оптуженог и његовог адвоката. Међутим проф. др Војиславу Шешељу се често укида поверљива комуникација са правним саветницима. Као што смо навели потпуна комуникација са правним саветницима је одобрена тек 21. децембра 2006. године. Од 29. септембра 2008. године је такође забрањена привилегована комуникација проф. др Војиславу Шешељу са правним саветницима и то како телефонска, тако и привилеговане посета у Притворској јединици. Током посете правних саветника у децембру 2008. године разговори и комуникација су остварени у посебној просторији са видео и аудио надзором. Исто тако од октобра 2010. године одлуком секретаријата МКСЈ поново је забрањена поверљива комуникација др Шешеља са правним саветницима.
32. **Због онемогућавања комуникације са правним саветницима проф. др Војислав Шешељ захтева од МКСЈ да му исплати одштету у висини од 100 хиљада евра.**
33. **Притвореницима се гарантује и право на контакт са спољним светом. Притвореници имају право на контакт са породицом, адвокатом, лекаром, судским органима и, ако је притвореник страни држављанин, са конзуларним представником или компетентном**

⁴¹ Принцип 22 и 8 Основних принципа о улози адвоката, принцип 18 Скупа принципа, правило 93 Европских затворских правила; пар. 2(Е)(1) Резолуције Афричке комисије.

међународном организацијом, у најкраћем могућем року. Искуство показује да је контакт са спољним светом од изузетног значаја за заштиту од кршења људских права као што су „нестанци“, тортура или нечовечно поступање, и од суштинског је значаја у процесу спровођења правичног суђења.

34. Лица која су законито притворена или затворена, губе за извесно време право на слободу и суочавају се са другим ограничењима својих права као што су право на приватност, слободу кретања и (слободу) окупљања. Иако притворенике треба сматрати невиним док не буду осуђени, и притвореници и затвореници су подједнако угрожени, јер се налазе под контролом државе или институције попут МКСЈ. **Међународно право то признаје и намеће посебну одговорност да се заштите притвореници и затвореници.** Када надлежни органи лише особу слободе, дужни су да се о притворенику старају и тиме обезбеде сигурност и добробит притвореника. Притвореници се не смеју подвргавати било каквим ограничењима или принуди осим онима који произилазе из лишавања слободе.⁴²
35. Притвор без права на комуникацију је посебно погубан. Притвор без права на комуникацију са спољним светом (*incommunicado*) доприноси тортури, нечовечном поступању и „нестанцима“. ***Incommunicado* притвор се односи на лица лишена слободе, било да су оптужена или не, којима је ускраћен контакт са породицом, пријатељима, адвокатом и лекаром.** Дуги притвор без комуникације са спољним светом може, сам по себи, да буде вид суровог, нечовечног или понижавајућег поступања. Међународни стандарди изричито не забрањују притвор без права на комуникацију под свим околностима. Међутим, међународни стандарди и стручна тела се залажу да ограничења и одлагања права притвореника на контакт са спољним светом буду допуштена само под изузетним околностима за врло кратак временски период. Комисија за људска права УН-а је у априлу 1997. године

⁴² Општи коментар 21, пара. 3 Комитета за људска права.

закључила да „продужени притвор без контакта са спољним светом може допринети тортури и сам по себи представља облик суровог, нехуманог или понижавајућег поступања“.⁴³ Специјални извештач УН-а о тортури је предложио потпуну забрану притвора без контакта са спољним светом, изјавивши да: „(се) тортура најчешће примењује током притвора без контакта са спољним светом. Такав притвор мора да буде стављен ван закона, а особе које се држе у таквом притвору морају да буду пуштене на слободу без одлагања. Законским одредбама треба обезбедити притвореницима приступ адвокату у року од 24 сата након притварања.“⁴⁴ Комитет за људска права је утврдио да пракса притвора без контакта са спољним светом може да значи кршење члана 7. ICCPR-а (којим се забрањује тортура и нечовечно поступање) или члана 10. ICCPR-а (заштита особа лишених слободе).⁴⁵ Комитет, такође, закључује да „би требало донети одредбе против притвора без контакта са спољним светом“ као заштиту против тортуре и нечовечног поступања.⁴⁶ Комитет за људска права је заузео став да „притвор без контакта са спољним светом погодује тортури и... због тога треба избегавати ову праксу“, и да „треба предузети хитне мере да се строго ограничи притвор без контакта са спољним светом“, након што је обавио испитивања о законима у Перуу, а који дозвољавају до 15 дана притвора без контакта са спољним светом, у случајевима када полиција испитује притворенике осумњичене за тероризам и са њим повезана кривична дела.⁴⁷

36. Интер-америчка комисија сматра да пракса притвора без контакта са спољним светом није у складу са поштовањем људских права, јер „ствара ситуацију која погодује настанку других кршења људских права, обухватајући и тортуру”,⁴⁸ **да притвор без контакта са спољним светом**

⁴³ Резолуција 1997/38, пар. 20.

⁴⁴ Извештај Специјалног извештаоца о тортури, Документи УН-а, E/CN.4/1995/434, пара. 926 (д).

⁴⁵ Albert Womah Mukong против Kameruna, (458/1991), 21. јул 1994.

⁴⁶ Општи коментар 20, пар. 11 Комитета за људска права.

⁴⁷ Прелиминарна запажања Комитета за људска права: Перу, Документи УН-а, ССРР/С/79/Додатак 67, пар. 18 и 24, 25. јул 1996.

⁴⁸ Интер-америчка комисија, Десет година рада 1971–1981, стр. 318; видети Извештај о стању људских права у Боливији, ОЕА/Серија L/V/II.53, документ 6, рев. 2, 1. јул 1981, стр. 41–42.

кажњава породицу притвореног и као такав недозвољено проширује санкције.⁴⁹ Интер-амерички суд је закључио да је притвором без контакта са спољним светом, који је трајао 36 дана, прекршена забрана тортуре и нечовечног поступања установљена чланом 5 (2) Америчке конвенције.⁵⁰ Такође, Принцип 19 Скупа принципа гласи: „Притвореник или затвореник има право на посете и на дописивање са члановима своје породице и биће му омогућена комуникација са спољним светом, у складу са разумним условима и ограничењима предвиђеним законом или прописима заснованим на закону.“ Проф. др Војислав Шешел током притвора у МКСЈ често трпи различите забране. У првих седам месеци нико није могао да га види. Током јула 2006. године, Јадранка Шешел није могла да види свог супруга и да оде у посету, јер је била у обавези да претходно потпише додатну изјаву за посетиоце МКСЈ да никоме неће причати у каквом је здравственом стању њен супруг. На овај начин секретаријат је онемогућавао чланове породице др Шешел да га посети. Такође у Одлуци по ‘Поднеску број 19’”, од 30. септембра 2003. године Претресно веће II, је између осталог, одбило захтев др Шешел од 9. септембра 2003 да га у Притворској јединици посети преосвећени епископ милешевски Филарет. За девет година притвора др Шешел је од свих притвореника имао најмање посета пријатеља. Секретаријат није дозволио чак ни посету Драгана Тодоровића, Милорада Мирчића и Вјерице Радете коју је др Шешел најавио у периоду од 03. до 06. јануара 2012. године.

37. **Због ускраћивања контаката са породицом, пријатељима, лекаром и сл. проф. др Војислав Шешел захтева од МКСЈ да му исплати одштету у висини од 200 хиљада евра.**
38. **Оптужени слабог имовног стања има право на исплату трошкова одбране.** Једини предмет у МКСЈ где се не финансирају трошкови одбране је предмет проф. др Војислава Шешел. Претресно веће је својевремено донело одлуку којом је наложило секретаријату да се

⁴⁹ Годишњи извештај Интер-америчке комисије, 1982–1983, ОЕА/Серија L/V/II/61, документ 22, рев. 1; Годишњи извештај Интер-америчке комисије, 1983–1984, ОЕА/Серија L/V/I/63I, документ 22.

⁵⁰ Предмет Суарез Росеро, Еквадор, 12. новембар 1997.

средствима Уједињених нација финансира одбрана проф. др Војислава Шешеља, али до данашњег дана секретаријат није по тој одлуци поступио. Секретаријат је од стране проф. др Војислава Шешеља још октобра 2003. године у потпуности обавештен о материјалном стању. Секретаријат је у међувремену извршио све провере материјалног стања проф. др Војислава Шешеља, како непосредно, тако и уз помоћ надлежних органа у Србији и до данас није одобрио средства за финансирање одбране.

39. Претпретресна фаза поступка је трајала од 24. фебруара 2003. године до 7. новембра 2007. године. Секретаријат није исплатио чак ни трошкове авионске карте којом је проф. др Војислав Шешељ дошао у Хаг 24. фебруара 2003. године. Током претресне фазе секретаријат такође ништа није исплатио. Секретаријат је само плаћао трошкове доласка и боравка у Хагу правних саветника и руководиоца предмета који су посетили проф. др Војислава Шешеља у Притворској јединици, а два пута (у септембру и децембру 2008. године) посета је била о трошку правних саветника и то је тако у већини случајева настављено до данас. Још октобра 2003. године, Војислав Шешељ је, као и свако ко је оптужен пред МКСЈ, попунио образац изјаве и на бази те изјаве, поднео је захтев где тражи да МКСЈ финансира његову одбрану. Појавио се проблем наводно због тога што др Шешељ није саопштио неке податке, а он није могао да саопшти те податке, јер он не располаже њима. Ти податци су обезбеђени у међувремену по службеној дужности. Извршено је комплетно сагледавање имовинског стања проф. др Војислава Шешеља и ништа није спорно у томе да његово имовинско указује да он нема довољно средстава да сам финансира своју одбрану. 30. јула 2007. године, претресно веће је донело одлуку којом налаже секретару да омогући Војиславу Шешељу да се његова одбрана финансира средствима Уједињених нација. Секретар то није хтео да изврши. Крајем 2010. године Претресно веће је донело нову одлуку. По тој новој одлуци, од дана доношења одлуке, треба да се финансира одбрана Војислава Шешеља средствима МКСЈ и то педесет одсто од сличног случаја, а према тежини, тј. најтежој категорији јер је

његов предмет најтежи предмет у Хашком трибуналу. Међутим, ни ту одлуку секретар не спроводи. Др Шешељ са своје стране тражи да се његова одбрана финансира од првог дана притвора, а не од октобра 2010. године. Јер он није у притвору од октобра 2010. године, он је у притвору од 24. фебруара 2003. године.

40. Са друге стране тужилаштво троши енормно висока средства у борби против др Шешеља чиме се нарушава принцип једнакости оружја. Тужилаштво располаже са малом армијом људи док главни тужилац МКСЈ има месечна примања од 48 хиљада евра!⁵¹
41. **Због кршења права на финансирање трошкове одбране и нарушавања принципа једнакости оружја проф. др Војислав Шешељ захтева од МКСЈ да му исплати одштету у висини од 400 хиљада евра.**
42. **Право на доступност лекару** је следеће право које се гарантује притвореним лицима а које је ускраћивано у неколико наврата проф. др Војиславу Шешељу. Сва притворена лица имају право на лекарски преглед, а када је потребно, и на медицинску негу.⁵² Овим правом се, између осталог, остварује заштита од тортуре и нечовечног поступања, али оно је и саставни део дужности власти да обезбеди поштовање урођеног људског достојанства. Комитет за људска права сматра да заштита притвореника захтева да се свакој притвореној особи у најкраћем могућем року омогући редовно коришћење лекарских услуга.⁵³
43. Притвореник такође има право на адекватну медицинску негу. Међутим, др Шешељ током свог боравка у притворској јединици МКСЈ није имао адекватну медицинску негу. Службена лица су дужна да обезбеде пружање медицинске помоћи свакој повређеној или оболелој особи, кад год је то неопходно.⁵⁴ Право притвореника на медицинску негу се

⁵¹ Куир 07. јун, БРАМЕРЦОВА ПЛАТА ЈЕ 48.000 ЕВРА!

⁵² Принцип 24 Скупа принципа, правило 24 Стандардних минималних правила, правило 29 Европских затворских правила.

⁵³ Општи коментар 20. пар. 11 Комитета за људска права.

⁵⁴ Члан 6 Кодекса понашања лица одговорних за примену закона.

проширује на стоматолошке и психијатријске дијагностичке прегледе.⁵⁵ Притворенике или затворенике којима је потребно специјалистичко лечење треба ради лечења преместити у специјализовану установу или цивилну болницу.⁵⁶ Члан 6 Кодекса понашања лица одговорних за примену закона гласи: „Службена лица ће обезбедити потпуну здравствену заштиту особама које су под њиховим надзором, а нарочито ће предузети мере да обезбеде медицинску негу кад год је потребно.“ Такође, неопходна медицинска нега и лечење треба да буду бесплатни.⁵⁷ Притвореници имају право и да траже друго лекарско мишљење, као и право на приступ својој медицинској документацији.⁵⁸

44. Када је у питању др Војислав Шешељ, он је у притвору већ девету годину док у фебруару 2012. почиње да тече десета година његовог тамновања! Без обзира на ту чињеницу првостепена пресуда је планирана за крај 2012. или почетак 2013. године! Подсећања ради, према члану 20, став 1. Статута МКСЈ: „Претресна већа морају осигурати да суђење буде правично и експедитивно, те да се поступак води у складу с правилима о поступку и доказима, уз пуно поштовање права оптуженог и дужну бригу о заштити жртава и сведока.“. Међутим, у предмету против професора Шешеља очигледна је неспремност тужилаштва и секретаријата и њихово одуговлачење.
45. У петак 6. јануара 2012. године проф. др Војиславу Шешељу је позлило и њега су пронашли у тешком здравственом стању на поду Притворске јединице у Хагу. Не знамо да ли је изгубио свест и ако јесте на колико дуго. Хитно је одведен у болницу при чему по нашим информацијама није могао да хода, нити да стоји на ногама већ је однет у возило. Од децембра 2011. године др Шешељ има поново проблеме са јаким аритмијама, тахикардијом и крвним притиском који је час висок, час низак. Ово значи да операција - аблација срца није била успешна. Исто тако, др Шешељу су

⁵⁵ Правила 22(3) и 22(1) Стандардних минималних правила, правило 26(3) И правило 26(1) Европских затворских правила.

⁵⁶ Правило 22(2) Стандардних минималних правила, правило 26(2) Европских затворских правила.

⁵⁷ Принцип 24 Скупа принципа.

⁵⁸ Принцип 25 и 26 Скупа принципа.

у четвртак 05. јануара 2012. године ујутро затворски чувари покушали да дају непознат лек који до тада није примао. Таблета је била већа и жућкасте боје. Када је стражар вратио лек затворском лекару он је изјавио да му није преписао ту терапију и да не зна ко је желео да му да тај нови лек! Овакво понашање службеника МКСЈ је неприхватљиво и противправно. Њиме се угрожава живот др Шешеља. Подсећамо вас на случај Слободана Милошевића који је према наводима стручњака у терапији добијао све лекове за лечење крвног притиска али и један лек који поништава њихово дејство. Како је могуће да неко користећи тешко здравствено стање проф. др Војислава Шешеља покушава да му подметне непознат лек на којем се не види ни назив, нити се зна чему служи? Да ли неко у МКСЈ покушава да угрози живот др Шешеља и на тај начин елиминише највећег противника Хашког трибунала? На ова питања морају да се дају хитни одговори. Од петка 06. јануара 2012. године до понедељка 09. јануара 2012. године његова породица није могла да ступи у контакт са њим! Подсећамо вас да је секретаријат још у октобру забранио привилеговану комуникацију др Шешеља са правним саветницима па ни они немају контакт са њим. Службеници секретаријата су се на кратко телефоном јавили његовој породици и без изношења битних детаља саопштили да је он пребачен у болницу. Међутим они нису желели да одговоре на питање када ће бити могућ контакт породице са др Шешељем, нити су званично саопштили у каквом је он здравственом стању. До данас породица није добила званичну информацију о здравственом стању проф. др Војислава Шешеља што представља кршење међународних стандарда којима се штите основна људска права. Поред тога високи службеник МКСЈ из Притворске јединице УН је рекао супрузи др Шешеља да јој је њен супруг наводно поручио да не долази у заказану посету у уторак 10. јануара 2012. године. Међутим ово је била лаж јер др Шешељ то никад није поручио својој супрузи. На овај начин службеници МКСЈ намерно шире дезинформације.

46. Када је у питању здравствена нега проф. др Шешеља, морамо да имамо у виду да је још 16. октобра 2009. године др Здравко Мијаиловић, који је изабран од стране МКСЈ, у свом извештају навео да поједини лекови који су преписани др Шешељу могу да изазову аритмије које слабе срце и могу да доведу до тешких последица по здравље, па и до смрти пацијента.⁵⁹ Међутим, иако је тај податак био познат затворским лекарима, они нису променили терапију у том делу. Нпр. и током 2010. године др Шешељу је од стране затворских лекара био преписан лек „Вентолин“ који изазива аритмије⁶⁰. Уколико неко лице годину дана добија лекове за које је познато да изазивају аритмије које могу да доведу и до смртог исхода, и уколико је лекарима познато или им је морало бити познато да одређени лекови могу да доведу до таквих последица, онда се овде у најмању руку ради о неадекватној медицинској нези и погрешној терапији која угрожава живот пацијента. Према мишљењу стручњака неадекватно лечење бившег председника Србије и Савезне Републике Југославије Слободана Милошевића имало трагичне последице. Како је у јавности објављено, МКСЈ настоји да уштеди новац који му је одобрен за рад. Али поставља се питање да ли мора да се штеди на лечењу?
47. Буџет МКСЈ за период 2010–2011. година износи 301,895,900 америчких долара.⁶¹ Притом, најмање 33 државе у свету, Европска унија и 10 невладиних организација, међу којима су Карнегијева и Рокфелерова фондација, као и Соросев фонд чији је оснивач потписао петицију за агресију на Србију, додатно финансирају МКСЈ.⁶² Поставља се питање на шта се троши толики новац? Медији су објавили информацију да главни тужилац МКСЈ Брамерц има месечну зараду од 48,000 евра!⁶³ Дакле, највећи део ових средстава је намењен тужилаштву, али право на живот је

⁵⁹ “Шешељ Војислав Кардиолошка евалуација“ др Здравко М. Мијаиловић, 16. октобар 2009. године, стр 12.

⁶⁰ <http://www.drugs.com/ventolin.html>

⁶¹ <http://www.icty.org/sid/325>

⁶² <http://www.icty.org/sections/AbouttheICTY/SupportandDonations>

⁶³ Курир 07. јун, БРАМЕРЦОВА ПЛАТА ЈЕ 48.000 ЕВРА!

свакако важније од путних трошкова. Или можда није, када је у питању МКСЈ?

48. **Право на живот** је гарантовано чланом 3. Опште декларације о људским правима Генералне скупштине ОУН, чланом 2. Конвенције за заштиту људских права и основних слобода Савета Европе, као и чланом 6. Међународног пакта о грађанским и политичким правима. Постоји много чињеница које говоре у прилог томе да се непотребно одуговлачи са лечењем др Шешеља. Невероватно је да Претресно веће III изда поверљив налог 30. јула 2010. године којим налаже медицинску експертизу др Војислава Шешеља, а да секретаријат МКСЈ и надлежне службе изврше налог тек у октобру! Колико се у међувремену погоршало здравствено стање др Шешеља сведочи и чињеница да је због интензивних аритмија хитно одведен 17. септембра 2010. године у болницу где је над њим извршена инвазивна метода – електроконверзија (електрошокови) док је био у општој анестезији. Ова метода је примењена без његове сагласности! Електроконверзија није била успешна. Електрошокови слабе срчани мишић и могу да доведу до стварања тромба, možданог или срчаног удара. Да је налог Претресног већа III на челу са судијом Жан – Клод Антонетијем извршен на време можда не би било потребе за електроконверзијом? Секретаријат и надлежне службе које нису на време извршиле налог Претресног већа III носе одговорност за погоршање здравља др Војислава Шешеља! Није нам познато да у Европској унији, развијеним земљама, па чак и сиромашним земљама пацијенти са озбиљним срчаним проблемима чекају скоро три месеца на потребни преглед. Да ствар буде још гора, због неприхватљивог понашања секретаријата др Шешељ је на један други преглед чекао више од пет (5) месеци! Свесни озбиљности ситуације судије Претресног већа III 19. октобра 2010. године одлучују да трочлана лекарска комисија прегледа др Шешеља и достави потпун извештај о његовом здравственом стању. **Међутим ни након пет месеци извештај није састављен!** Секретаријат је планирао да кардиолог и пулмолог прегледају др Шешеља тек у марту

2011. године! **Ово све значи да је проф. др Војислав Шешелј фактички чекао на извршење налога Претресног већа III и на потребан лекарски преглед од јула 2010. до марта 2011. године! Дакле осам (8) месеци! Међутим, до данас трочлана лекарска комисија није саставила потпуни извештај по налогу Претресног већа III јер је секретаријат одбио да именује одговарајуће лекаре!** За све ово време његов живот и здравље су били угрожени, неактивношћу и одуговлачењем секретаријата. Председавајући судија Жан - Клод Антонети је у свом акту од 23. марта 2011. године критиковао такав однос надлежних у секретаријату према др Шешелју, јер су онемогућили Претресно веће III да стекне потпун увид у здравствено стање притвореника.⁶⁴

49. Секретаријат је у међувремену издао саопштење да је др Шешелј одбио преглед лекара – кардиолога са Запада, заборавивши да помене да је тај доктор имао најслабије квалификације од сво троје лекара, као и да је први лекар – ендокринолог који га је прегледао такође држављанин једне западне земље. Такође секретаријат је претходно одбио да дозволи тројици угледних руских лекара да прегледају др Шешелја, иако је он то изричито тражио.⁶⁵ Они не дозвољавају да преглед обаве тројица лекара из Руске Федерације која је стална чланица Савета безбедности УН, већ су намерно именовали поједине докторе за које је проф. др Војислав Шешелј унапред рекао да су неприхватљиви јер нема поверење у њих. Због чега секретаријату МКТЈ сметају Руси? Оваквим поступцима секретаријата крше се међународни прописи и стандарди који дају право сваком лицу на избор лекара! Наведени поступци МКТЈ не доприносе лечењу др Шешелја. Уместо тога његово здравље се додатно угрожавало. Због чега би ико на свету имао нешто против да проф. др Војислава Шешелја прегледају угледни лекари из Русије?

⁶⁴ Види: OBSERVATIONS DU PRÉSIDENT DE LA CHAMBRE, LE JUGE JEAN-CLAUDE ANTONETTI, RELATIVES AUX ECRITURES DU GREFFE PRISES EN APPLICATION DE L'ARTICLE 33 B) DU REGLEMENT CONCERNANT LA DESIGNATION D'EXPERTS

⁶⁵ Види: ⁶⁵ Транскрипт ИТ-03-67-Т од 01. децембар 2010. године, стр. 16543, ред 15 – 25; и стр. 16544 ред 1 – 6.

50. Поред тога, до данас, после толико година, лекари МКСЈ нису утврдили узрок/узроке болести др Шешеља. Професор Војислав Шешељ се још пре шест (6) година пожалио на проблеме са срцем. МКСЈ и његови службеници нису изнад међународног права и стандарда. Напротив, они морају потпуно да поштују правне норме и стандарде. Сва притворена лица према важећим међународним стандардима имају право на доступност лекару и лекарски преглед, а када је потребно и медицинску негу.⁶⁶ С тим у вези, Комитет за људска права (установљен на основу Међународног пакта о грађанским и политичким правима – УН 1966.) сматра да заштита притвореника захтева да се свакој притвореној особи у најкраћем могућем року омогући редовно коришћење лекарских услуга.⁶⁷ Лекар треба да прими свакога што је пре могуће након притварања. После тога, **медицинска нега и лечење биће обезбеђени кад год је потребно.**⁶⁸ Према члану 6. Кодекса понашања лица одговорних за примену закона „Службена лица су одговорна за заштиту људи који су под њиховим надзором.“ Правило 25 Стандардних минималних правила⁶⁹ и Правило 30 (1) Европских затворских правила⁷⁰, захтевају да медицинско особље прегледа све болесне притворенике или затворенике, оне који се жале на болове или повреде и било ког затвореника на којег је њихова пажња посебно усмерена „под условима и онолико често колико захтевају болнички стандарди“. Правило 25 (2) Стандардних минималних правила и правило 30 (2) Европских затворских правила наводе да ће „медицинско особље подносити извештај управнику установе, кад год сматра да је физичко или психичко здравље затвореника угрожено, или ће бити угрожено боравком у затвору, или било којим другим околностима којима је изложен у затвору“. Принцип 1 Принципа медицинске етике који се

⁶⁶ Принцип 24. Скупа принципа за заштиту свих особа које су притворене или затворене УН (1988); Правило 24 Стандардна минимална правила о поступању са затвореницима УН (1955), Правило 29. Европска затворска правила (Савет министара Европе 1973, ревидирано 1987.)

⁶⁷ Општи коментар 20. пара 11 Комитета за људска права

⁶⁸ Правило 24 Стандардна минимална правила о поступању са затвореницима УН (1955), Правило 29 Европска затворска правила (Савет министара Европе 1973, ревидирано 1987.)

⁶⁹ Стандардна минимална правила о поступању са затвореницима УН (1955)

⁷⁰ Европска затворска правила (Савет министара Европе 1973, ревидирано 1987.)

односе на медицинско особље, нарочито лекаре, у заштити притвореника и затвореника од тортуре и других сурових, нечовечних или понижавајућих поступака или кажњавања⁷¹, предвиђа да **медицинско особље треба да обезбеди исте стандарде и квалитет заштите и лечења за притворенике и затворенике, попут оних који се пружају људима који нису лишени слободе.** И овај принцип је у случају проф. др Војислава Шешеља очигледно прекршен.

51. У предмету бр. ИТ-03-67-Р77.3-Т против др Шешеља, дана 6. јуна 2011. године сведочио је заштићени сведок ДС-1. У делу испитивања проф. др Војислав Шешељ је прочитао извештај о медицинским интервенцијама и нези које је овај сведок имао док је тужилаштво рачунало на њега.⁷² Чак су га више пута водили на акупунктуру!⁷³ ДС-1 је тог дана потврдио да би Слободан Милошевић вероватно био жив да је имао само 10 одсто здравствене неге коју је он добио у Хагу.⁷⁴ Сведок потврђује да је имао здравствену негу док је тужилаштво рачунало на њега.⁷⁵ Исто тако, овај сведок је изјавио да је оног тренутка када је одбио да сведочи против др Шешеља почео да добија само претње.⁷⁶ Подсетимо се да је за лечење надлежан пре свега секретаријат.
52. Све ово значи да они који сарађују са тужилаштвом имају привилегије док се онима који му сеprotиве крше основна људска права. Проблем је што у ове „привилегије“ улазе право на живот и право на лечење. Уместо да се због лоше здравствене неге проф. др Војислава Шешеља покрене поступак против надлежних у секретаријату и Притворској јединици УН, прогађају се др Шешеља и његови превни саветници. Најпре је из поступка елиминисан главни прави саветник Зоран Красић, да би 2010. године био покренут дисциплински поступак против Бориса Алексића и коначно

⁷¹ Принципи медицинске етике, Генерална скупштина УН, Резолуција 37/194, 18. децембар 1982. године.

⁷² Види Транскрипт у Предмету ИТ-03-67-Р77.3-Т од 06. јуна 2011.; http://www.icty.org/x/cases/contempt_seselj2/trans/en/110606ED.htm

⁷³ Исто, стр. 173 и 174.

⁷⁴ Исто, стр. 177.

⁷⁵ Исто.

⁷⁶ Исто.

2011. године против Дејана Мирковића. Овакви поступци секретаријата имају за циљ да доведу до укидања привилеговане комуникације проф. др Војиславу Шешељу и отежавају његову одбрану. Због ометања и онемогућавања одбране др Шешеља надлежни у МКСЈ морају да снесу одговорност. Орган Трибунала – секретаријат је угрожавао одбрану др Шешеља и тиме нарушавао принцип једнакости оружја.

53. Поред тога секретаријат је такође кршио право проф. др Војислава Шешеља на адекватно лечење, и угрожавао је његов живот. Секретаријат као орган МКСЈ је одговоран за лошу медицинску негу те Трибунал не може да избегне одговорност за такве поступке.
54. **Лице има право на одштету због незаконитог хапшења или притварања.** Свако ко је био жртва незаконитог хапшења или притварања има право на репарацију, односно компензацију. Треба имати у виду да текст ИССПР-а на француском и шпанском језику користи шири појам „репарација“ – одштета. Појам „компензација“ који се користи у тексту на енглеском језику је само део репарације.⁷⁷ **Облици обештећења обухватају, али нису ограничени само на реституцију, компензацију, рехабилитацију и сатисфакцију, и гаранције о непонављању.**⁷⁸ Проф. др Војислав Шешељ као жртва грубог кршења људских права од стране МКСЈ има право на потпуно обештећење, што и захтева.
55. **Притвореник има право на суђење у разумном року или на пуштање из притвора.** Ако притворена особа није изведена на суђење у разумном

⁷⁷ Члан 9(5) ИССПР-а, члан 5(5) Европске конвенције. Видети, такође, члан 8 Универзалне декларације, принцип 35 Скупа принципа, члан 25 Америчке конвенције, члан 7 Афричке повеље, члан 85(1) ИСС Статута.

⁷⁸ **Облици обештећења обухватају, али нису ограничени само на реституцију, компензацију, рехабилитацију и сатисфакцију, и гаранције о непонављању.** Нацрт Основних принципа и упутстава о праву жртава (грубог) кршења људских права и међународног хуманитарног права на обештећење. Документ УН-а: E/CN.4/1997/104, у разматрању пред Комисијом УН-а за људска права у циљу усвајања на Генералној скупштини УН-а, на основу студије Теа Ван Бовена (Theo Van Boven), ранијег Специјалног известиоца Подкомисије УН-а о спречавању дискриминације и заштити мањина. Документ УН-а: E/CN.4/Sub.2/1993/8. Видети Интер-амерички суд, *Предмет Vasquez Rodriguez*, 28. јул 1988, пар.и 166 и 174.

року, онда има право да буде пуштена из притвора до суђења.⁷⁹ Постоје две групе стандарда који захтевају да суђења буду одржана у разумном временском периоду, а обе су повезане са претпоставком невиности. Прва група стандарда односи се на притворенике и захтева да особе у притвору буду изведене на суђење у разумном року или да буду пуштене из притвора. Ово право је заштићено одредбама члана 9 (3) ICCPR-а, члана 7 (5) Америчке конвенције и чланом 5 (3) Европске конвенције. То право се заснива на претпоставци невиности и на праву на личну слободу, из кога произилази да свако ко је притворен има право да његов случај добије приоритет и да се поступак води са изузетном експедитивношћу.⁸⁰ Друга група стандарда се односи на све који су оптужени за кривично дело, било да су притворени или не, и захтева да се суђење за кривично дело одржи без непотребног одлагања, да окривљени који чекају суђење не би били изложени продуженој неизвесности и да се докази не изгубе, или да се њихов значај не умањи, што је главна сврха заштите предвиђене чланом 14 (3) (c) ICCPR-а, чланом 8 (1) Америчке конвенције и чланом 6 (1) Европске конвенције.

56. Као што смо већ навели др Шешел је девет година у притвору МКСЈ а још увек није донета првостепена пресуда. Она је планирана у његовој десетој или једанаестој години притвора. И то након што је др Шешел одбио да изводи доказни поступак одбране, због кршења његових процесних права! Колико би све трајало да је професор Шешел изводио доказе? Пресуда по жалби је планирана за 2015. односно 2016. годину, између осталог јер МКСЈ треба 9 месеци за превод пресуде! Све ово значи да проф. др Војислав Шешел трпи непотребна одлагања и да је исувише дуго у притвору изложен неизвесности којој се не види крај, јер МКСЈ поново може да помери рокове за доношење пресуда. Он не може да буде одговоран за неспособност тужилаштва и за одуговлачења овог и других

⁷⁹ Члан 9(3) ICCPR-а, Принцип 38 Скупа принципа, члан XXV Америчке декларације, члан 7(5) Америчке конвенције, члан 5(3) Европске конвенције, параграф 2(С) Резолуције Афричке комисије, члан 60(4) ИСС Статута.

⁸⁰ Европски суд, Tomasi против Француске, 27. август 1992, 241-А, Серија А пар. 84; Abdoella против Холандије, (1/1992/346/419), 25. новембар 1992.

органа МКСЈ. Он је потпуно у власти МКСЈ у затворској ћелији већ скоро деценију. Позивање главног тужиоца Брамерца на његов штрајк глађу као разлог за дуг притвор је бесмислено. Др Шешел је штрајкујући глађу 2006. године, 28 дана успео да се избори за права која му гарантује сам Статут МКСЈ. Његови захтеви су испуњени па се и на тај начин показало да је он био у праву. Др Шешел не може да сноси одговорност јер се штрајком глађу као последњим средством које му је остало изборио за гарантована права! Примера ради, Комитет за људска права у свом закључку износи да 16 месеци дуг притвор окривљеног за убиство за које је предвиђена смртна казна, у одсуству задовољавајућег објашњења државе или оправдања које би произишло из досијеа, представља кршење права да му се суди у разумном року или да буде пуштен из притвора.⁸¹ У случају из Уругваја, окривљени је провео у притвору без контакта са спољним светом између четири и шест месеци (спорна је тачност датума), а суђење пред војним судом, под оптужбом за субверзивно удруживање и заверу против уставног поретка, почело је после пет до осам месеци. Комитет за људска права сматра да је прекршен члан 9(3) ICCPR-а „зато што окривљени није изведен пред судију или друго службено лице законом овлашћено да обавља судску функцију у најкраћем могућем року, **као и зато што му није било суђено у разумном временском периоду**“.⁸² Фактички, др Шешел је од фебруара 2003. године у МКСЈ, а суђење му је тек почело 7. новембра 2007. године! И то суђење се непрекидно и неоправдано продужава. Међутим и даље се прецизно не зна до када оно може да траје јер Патрик Робинсон у свом горе поменутом извештају даје само оквирне датуме. Иако је за одређивање оправданости притвора у периоду пре суђења релевантно да ли постоји бојазан да ће окривљени побећи, тај ризик не одређује да ли је дужина трајања притвора пре суђења разумна. Понашање власти мора, такође, да буде испитано. Европски суд сматра да бојазан да ће окривљени

⁸¹ McLawrence против Јамајке, Документи УН-а ССР/С/60/Д/702, 1996, 29. септембар 1997, пар. 5.6.

⁸² Pietragoia против Уругваја, (44/1979), 27. март 1981, пар. 13.2 и 17.

побећи не може да се процењује само на основу тежине могуће казне.⁸³ Према Европском суду, особе које се налазе у притвору пре суђења имају право да захтевају „посебну ефикасност“ власти у вођењу поступка.⁸⁴ Међутим у случају др Шешеља неко га је затворио у притворску јединицу МКСЈ, про-форме извео на кратко пред судију и затим бацио кључ. Понашање „власти“ тј. МКСЈ нико не испитује! Притвор нико не преиспитује иако је то међународни стандард!

57. Пристрасан рад појединих судија и судских већа усмерен против проф. др Војислава Шешеља утицао је на одуговлачење поступка. Овде ћемо видети да су нарушени принцип непристрасности суда и намерно одуговлачење поступка тесно повезани. Тачније оваквим поступцима МКСЈ открива се злоупотреба поступка против др Шешеља. У “поступку” против др Шешеља морамо да приметимо нарушавање принципа непристрасности суда не само због састава Претресног Већа, него и због МКСЈ као установе у целиности.⁸⁵ Од 2003. до 2007. године Шешељевим случајем су се бавиле различите прелиминарне судије и претресна већа, и ни један од судија није радио непристрасно. Те судије су Квон, Шомбург, Мумба, Агиус, Антонети, Паркер, Робинсон, Молото, Хепфел, Столе и Ори. Прво, судија који је потписао Оптужбу против др Шешеља (судија О - Гон Квон) радио је пристрасно, јер чак и *prima facie* оптужба “не држи воду”. Оптужба није одговарала елементарним захтевима правне надлежности МКСЈ, али судија Квон то “није приметио”. Ради правдања незаконитих дејстава Квона, Жалбено веће је укинуло правилну одлуку Претресног Већа о укидању тачака оптужбе у вези са Војводином. Састављање незаконите Оптужбе од стране Карле дел Понте (на захтев Зорана Ђинђића, како би се др Шешељ елиминисао са политичке сцене у Србији) је злочин, њено потврђивање је још један злочин (Квон), а правдање дејства Жалбеним већем (Мерон, Покар, Шахабуддин, Гинеј, Де

⁸³ Yagci и Sargin против Турске, (6/1994/453/533–534), 8. јун 1995.

⁸⁴ Видети Tomasi против Француске, 27. август 1992, 241–А, Серија А пар. 84; Abdoella против Холандије, (1/1992/346/419), 25. новембар 1992.

⁸⁵ Види рад: СУДСКИ ПРОЦЕС ПРОТИВ ДОКТОРА ВОЈИСЛАВА ШЕШЕЉА У МЕЂУНАРОДНОМ ТРИБУНАЛУ ЗА БИВШУ ЈУГОСЛАВИЈУ, др Александар Мезјајев.

Рока) – такође још један злочин. Сагласно општем принципу кривичног права који се користи у свим правним системима света, извршење злочина ради прикривања другог злочина је отежавајућа околност.⁸⁶ Одсуство доказа по Оптужби против проф. др Војислава Шешеља се потврђује и заменом самог акта. Ова незаконита операција је била названа “уносом промена” сагласно члану 73бис Правилника о поступку и доказима. Али постаје очигледно да се ради о незаконито састављеној и, наравно, незаконито потврђеној Оптужници против др Шешеља. Тако у својој првој варијанти Оптужнице тужилаштво није могло тачно да формулише основе за кривичну одговорност оптуженог. У својој Одлуци од 26. маја 2004. године Претресно веће указало је тужилаштву на то да оно мора да укине у тачки 11 Оптужнице због нејасноћа, које се тиче термина “извршио”.⁸⁷ Јасно је да је ово кључна реч у целој Оптужници и нејасноћа овог термина означава само једно – нејасноћу у главама тих који су написали ову оптужбу.⁸⁸ Појављује се и друго питање – зашто ову нејасноћу није разјаснио судија који је потврдио оптужницу? Одговор може бити или некомпетентност судије или свесно противправно деловање, а оба случаја су недопустива. У суду током првог појављивања 26. фебруара 2003. године на питање судије Шомбурга да ли разуме суштину оптужбе проф. др Војислав Шешељ је изјавио: “Ја разумем да ви желите да пресудите мени, али садржај оптужнице мени није јасан”.⁸⁹ Он је истакао да оптужба садржи многобројне нејасноће и грешке. Шомбург је покушао да избегне одговор, изјавивши да “то није место да се расправља о појединостима” (!) и да “сви ми знамо да на овом свету нема истине”.⁹⁰ Али такав одговор не очекује оптужени којем представљају нејасну оптужницу. Како би спасило репутацију тужилаштва и судије Квона, и створило утисак законитости својих дејстава, Жалбено веће је

⁸⁶ Исто.

⁸⁷ Prosecutor v. Vojislav Seselj, (Trial Chamber’s) Decision on Motion by Vojislav Seselj Challenging Jurisdiction and Form of Indictment, 26 May 2004, para 62.

⁸⁸ Мезјајев, Исто.

⁸⁹ Види: Стенограм од 26. фебруара 2003. године, IT-03-67-I.

⁹⁰ Исто, стр 45.

укинуло правилну одлуку Претресног већа у вези са квалификацијом оружаног сукоба у Војводини. Проф. др Војислав Шешелј је тачно истакао да оптужница садржи тачку оптужбе која не потпада под правну надлежност МКСЈ - дешавања у Војводини. Претресно веће се сложило са овим и наредило је Тужилаштву да докаже постојање оружаног сукоба у овом делу Србије. Али Жалбено веће је укинуло ову одлуку Претресног Већа. Говорећи о широком смислу појма “оружани сукоб” у поступку против *Тадића*, Жалбено веће је одлучило да за правну надлежност МКСЈ у дешавањима на територији Војводине не треба утврђивање стања оружаног сукоба у самој Србији или њеном делу. Неопходно је само утврдити повезаност ових дешавања са конфликтима у Хрватској и БиХ.⁹¹ Ова одлука Жалбеног већа се не заснива на јасном смислу члана 5. Статута (злочини извршени током оружаног сукоба), већ само на сопственом преседану неправилно широког тумачења термина. На пример, Веће се позивало на изјаве неких држава дате у току седнице Савета безбедности ОУН-а при прихватању Статута МКСЈ. Али ове изјаве никако не доказују одсуство неопходности утврђивања стања оружаног сукоба на територији где су били вршени претпостављени злочини. Позивање на претходну одлуку у поступку против *Тадића* никако није у вези са чланом 5 Статута МКСЈ. Тако, једини правни основ за одлуку Већа је био позив на сопствену претходну праксу. Такав основ не можемо рачунати као убедљив. Општи принципи права, који су сагласно члану 38. Статута Међународног суда ОУН-а, извори међународног права, предвиђају правило по којем се кривична одговорност утврђује јасним формулисањима која не захтевају додатно тумачење. При томе, *било које* сумње се тумаче у корист оптуженог. Покушај МКСЈ да да своје сопствено широко тумачење, због којег је настала могућност трибунала да оствари своју правну надлежност у вези са било којим дејством које је вршено у току оружаног сукоба “негде”, никако се не заснива на нормама права и на општим принципима права. МКСЈ је Оптужницу час

⁹¹ Мезјајев, Исто.

допуњавао час скраћивао. То је била иницијатива Претресног већа.⁹² Таква дејства, при којима се Оптужница у почетку допуњује, а после скраћује, су потпуно неприхватљива, али су довољан доказ за цео свет да тужилаштво годинама од утамничења проф. др Војислава Шешеља није било спремно да покрене процес против њега. Тако, морамо да утврдимо да је одуговлачење процеса против др Шешеља смишљено и неопходно за Трибунал у целисти.⁹³ МКСЈ у пуном саставу и на свим нивоима је извршио међународни злочин – незаконити кривични прогон човека за који нема доказа његове кривице. Штавише, МКСЈ одлично зна за овај злочин и труди се да га сакрије. Морамо да истакнемо да се овај злочин (незаконит кривични прогон невиног човека) врши не само против проф. др Војислава Шешеља, него и већине особа које је оптужио Хашки трибунал. То пре свега важи за српске патриоте. Ни један од судија, ни једно Претресно веће, ни руководство МКСЈ нису обезбедили право проф. др Војислава Шешеља на извођење судског процеса у краћим роковима и без неоправданих закашњења или право да буде привремено ослобођен.⁹⁴ Др Шешељ је провео у такозваном истражном затвору више од 4 године (ако узмемо у обзир наведени рок почетка процеса 26. новембра 2006. – три године и 10 месеци). Овај рок истражног затвора је незамислив за међународно право и европске стандарде људских права. Пракса Европског суда за људска права показује да је поштовање принципа оправданости рока истражног затвора веома битан елемент праведности процеса у целисти. Европски суд за људска права је више пута утврдио да је боравак у истражном затвору дуже од 2-3 године нарушавање Европске конвенције.⁹⁵ У поступку *Muller* Европски суд за људска права је признао да боравак у истражном затвору од 4 године, укључујући и време суђења, надмашује границе оправданости, сагласно чл. 5.3. Конвенције.⁹⁶

⁹² (Trial Chamber's) Request to the Prosecution to Make Proposal to Reduce the Scope of the Indictment, 31 August 2006.

⁹³ Мезјајев, Исто.

⁹⁴ Исто.

⁹⁵ *Kemmache v. France*, European Court of Human Rights, Judgment of 27 November 1991.

⁹⁶ *Muller*, European Court of Human Rights, Judgment of 17 March 1997.

Европски суд за људска права је истакао да је немогуће одредити тачне границе рока истражног затвора и оправданост тог рока мора да се одреди на основу анализе околности сваког поступка. Фактички у случају др Шешеља, МКСЈ је извршио злочин (незаконито одузимање слободе). Подсетимо још једном да се и даље не назире крај притвора др Шешеља. Патрик Робинсон је у свом последњем поднетом извештају Савету безбедности написао да је предвиђено трајање првостепеног поступка крај 2012. године а жалбеног поступка 2015. година. Да ли здравље проф. др Војислава Шешеља може да издржи толико дуго, обзиром на лошу здравствену негу коју прима у Хагу?

58. **Због намерног одуговлачења процеса, проф. др Војислав Шешељ тражи да му МКСЈ исплати одштету у висини од 500 хиљада евра.**
59. **Проф др Војиславу Шешељу се суди у три поступка за непоштовање суда иако то дело није прописано Статутом МКСЈ и нема упоришта у међународном обичајном праву.** До данас су покренута три поступка за непоштовање суда против проф. др Војислава Шешељ на основу Правила 77 Правилника о поступку и доказима! У првом поступку др Шешељ је кажњен са 15 месеци затвора. Он је добио казну која је четири пута виша од до тада највише изречене пред МКСЈ. У другом поступку др Шешељ је кажњен са 18 месеци затвора, док је тужилац у жалби тражио казну од три године. Када је у питању сама висина казне треба указати да је Домагој Маргетић по националности Хрват, осуђен пред МКСЈ за непоштовање суда на три месеца затвора и 10 хиљада евра новчане казне, иако је открио идентитет најмање 102 сведока.⁹⁷ Маргетић је изјавио на суђењу да за њега никад није ни постојала обавеза чувања тајне.⁹⁸ За разлику од Пресуде у случају Шешељ, Претресно веће је у случају Маргетић закључило да је оптужени имао намеру да објављивањем списка утиче на сведоке и одврати их од сведочења.⁹⁹ Са друге стране, судије у првом поступку за непоштовање суда против др. Војислава Шешеља саме

⁹⁷ http://www.icty.org/x/cases/contempt_margetic/tjug/bcs/090723_presuda.pdf, Пресуда, параграф 69.

⁹⁸ Исто, параграф 52.

⁹⁹ Исто, параграф 72

уочавају тешкоће у идентификацији сведока и сматрају да је могуће открити идентитет сведока само уколико се књига прочита као јединствена целини.¹⁰⁰ Подсећања ради, спорна књига има преко 1400 страна. Исто тако, терориста са Косова и Метохије, Бека Бекај је због непоштовања суда осуђен на 4 месеца затвора иако је доказано да је утицао на сведоке и да их је подмићивао.¹⁰¹ Промотер етничког чишћења Срба на Косову и Метохији, Шиптар Baton Nahiu који је у новинском чланку објавио идентитет заштићених сведока осуђен је пред Трибуналом у Хагу на свега 7000 евра новчане казне. Даље, Астрит Харакија, блиски сарадник терористе Рамуша Харадинаја осуђен је на пет месеци затвора због непоштовања суда иако је издавао налоге о утицању на сведоке тужилаштва како не би сведочили против Харадинаја.¹⁰² Бајруши Морина који је извршавао његове налоге осуђен је на свега 3 месеца затвора.¹⁰³

60. Сама драконска казна изречена професору Шешељу чини се још невероватнијом уколико имамо у виду суђење шиптарском терористи Рамушу Харадинају пред Трибуналом у Хагу. Наиме, Харадинај је ослобођен иако су најмање четворица сведока тужилаштва у процесу против њега ликвидирани. Према подацима Републике Србије чак 21 сведок је ликвидирани како не би сведочили против Харадинаја.
61. У другом поступку за непоштовање суда др Шешељ је осуђен на 18 месеци затвора због наводног обелодањивања идентитета десет сведока иако је десет сведока у судници или у овереним изјавама навело да су сами пре др Шешеља открили свој идентитет.
62. Овлашћење судија да прописују кривична дела и кривичне санкције не постоје у Статуту МКСЈ. Ту чињеницу признаје и Претресно веће у параграфу 7. Пресуде по наводима о непоштовању суда од 24. јула 2009. године: „Док моћ суда у погледу непоштовања суда није изричито одређена Статутом, јесте међутим чврсто одређено да Суд поседује

¹⁰⁰ http://www.icty.org/x/cases/contempt_seseljtdec/bcs/090724_sazetak_presude.pdf

¹⁰¹ http://www.icty.org/x/cases/contempt_beqaj/cis/bcs/cis_beqaj_bcs.pdf

¹⁰² http://www.icty.org/x/cases/contempt_haraqija_morina/cis/bcs/cis_haraqija_morina_bcs.pdf

¹⁰³ Исто.

инхеретно овлашћење, које се изводи из његове правосудне функције...” Међутим Правилник мора да буде подређен Статуту. Такво решење је уобичајено у међународном праву и примењено је у Правилнику о поступку и доказивању сталног Међународног кривичног суда. У првом делу Правилника МКС наводи се да је он увек подређен Римском статуту и да је „инструмент за примену Римског статута”. Римски статут уопште не познаје кривично дело које је створено од стране судија МКСЈ у правилу 77. Правилника о поступку и доказима. То је веома важно јер Римски статут представља кодификовано међународно обичајно право у датој области. У Римском статуту постоје јасно дефинисана дела која се тичу опструкције кривичног поступка, али нема ни једног које би личило на непоштовање суда које се примењује у МКСЈ. У том смислу у Римском статуту разликујемо два облика: 1) чињење деликта против правосудне администрације, и 2) некоректно понашање пред судом. Само је наведени други облик сличан познатом ометању поступка који је предвиђен у већини националних кривичнопроцесних система, а своди се на нарушавање процесне дисциплине. Деликте против правосудне администрације можемо да прецизније назовемо кривичним делима против правосуђа, јер они то и јесу у суштини. Суд је по Римском статуту надлежан за одређена дела у члану 70. став 1. у којем се одређују кривична дела извршена са „намером”, односно са умишљајем и то су: 1) давање лажног исказа, 2) умишљајно подношење лажних доказа, 3) недозвољено деловање на друге сведоке и други облици опструктивног деловања у односу на доказе, 4) недозвољено деловање на службенике суда, 5) освета према службенику суда, 6) подстрекивање службеника суда на примање мита или извршење пасивног подмићивања. Суштина инкриминације ових дела је у заштити сведока, или службеника суда и без њиховог угрожавања ова дела не постоје. Члан 71. Римског статута прописује санкције за недолично понашање пред судом (удаљење и новчане казне). Члан 72. Римског статута прописује заштиту информација од интереса за националну и државну безбедност, али у вези са државама

чланицама (у 9. одељку Правилника МКС се регулишу ове одредбе „сагласно” члановима 70. и 71. Римског статута). 26. Када је у питању прописано кривично дело недозвољено деловање на друге сведоке и други облици опструктивног деловања у односу на доказе, Римски статут изричито се бави заштитом сведока. Ова кривична дела могуће је извршити алтернативно прописаним радњама у члану 70. став 1. као што су: 1) подмићивањем сведока, када је учинилац деликта извршилац активног подмићивања, а сведок уколико је примио мито извршилац пасивног подмићивања, што је могуће учинити непосредно, или посредно, 2) ометање давања исказа сведока, или мешање у давање његовог исказа пред судом, 3) освета према сведоку због исказа који је дао, што укључује све могуће радње којима се сведоку наноси патња, бол, штета у ширем смислу и слично, или наношење неког зла њему блиским лицима, али је неопходно да се ради о неком озбиљнијем злу, попут деликтима против живота и тела, наношења веће имовинске штете итд, 4) уништавање исказа сведока, што је могуће само ако се ради о исказу који је сведок претходно дао и који је службено забележен, 5) недозвољено уплитање у прикупљање доказа, што се своди на деструктивно деловање у односу на прибављање доказа, при чему је неопходно да се ради о озбиљнијим радњама, као на пример физичког уништавања материјалних доказа, уништења трагова и материјала који могу да доведу до неког важног доказа Ни по једној од ових алтернативно предвиђених радњи проф. др Војислава Шешеља не би могао да одговара. Подсетимо да су Статутом МКСЈ прописана кажњива дела и кривичне санкције, те се неким другим општим актом, а нарочито не општим актом који доносе судија, не би смела прописивати кривична дела и кривичне санкције.

63. **Због суђења за дело (непоштовање суда) које није прописано Статутом МКСЈ и нема упоришта у међународном обичајном праву проф. др Војислав Шешељ захтева да му МКСЈ исплати одштету у висини од 100 хиљада евра.**

ТРАЖЕНО ПРАВНО СРЕДСТВО

64. На основу горе наведеног а због кршења елементарних људских права током деветогодишњег притвора проф. др Војислав Шешелъ захтева од МКСЈ да му исплати одштету у висини од 2 милиона евра и то:

- Због покушаја наметања адвоката - у висини од 300 хиљада евра;
- Због онемогућавања да се упозна са правним изворима на које се позива судско веће у својим одлукама и тужилаштво у својим поднесцима - у висини од 100 хиљада евра;
- Због тога што је МКСЈ одбијао да му доставља материјал на језику који разуме (српском језику) и на папиру - у висини од 100 хиљада евра;
- Због вишегодишњег кршења права на правну помоћ - у висини од 200 хиљада евра;
- Због онемогућавања комуникације са правним саветницима - у висини од 100 хиљада евра;
- Због ускраћивања контаката са породицом, пријатељима, лекаром и сл. - у висини од 200 хиљада евра;
- Због кршења права на финансирање трошкове одбране и нарушавања принципа једнакости оружја - у висини од 400 хиљада евра;
- Због намерног одуговлачења процеса - у висини од 500 хиљада евра; и
- Због суђења за дело (непоштовање суда) које није прописано Статутом МКСЈ и нема упоришта у међународном обичајном праву - у висини од 100 хиљада евра.

„Број речи: 13540,,

Проф. др. Војислав Шешелъ
(Урадио члан Стручног тима Борис Алексић)

СПИСАК НЕКИХ СКРАЋЕНИЦА:

Међународни кривични суд за бившу Југославију – МКСЈ

Међународни кривични суд за Руанду – МКСР

Афричка Повеља о људским правима и правима народа -Афричка повеља

Афричка Комисија о људским правима и правима народа - Афричка комисија

Резолуција афричке комисије о праву на поступак и правично суђење -Резолуција афричке комисије

Афрички суд за људска права и права народа -Афрички суд

Америчка конвенција о људским правима -Америчка конвенција

Америчка декларација о правима и дужностима човека -Америчка декларација

Скуп принципа за заштиту свих особа које су притворене или затворене - Скуп принципа

Кодекс понашања лица одговорних за примену закона Комитет против тортуре
Конвенција против тортуре и других сурових, нечовечних или понижавајућих поступака или кажњавања - Конвенција против тортуре

Декларација о заштити свих особа од тортуре и других сурових, нечовечних или понижавајућих поступака или кажњавања - Декларација против тортуре

Декларација о заштити свих особа од принудних нестанака - Декларација о нестанцима

Европска комисија за људска права - Европска комисија

Европска Конвенција за заштиту људских права и основних слобода - Европска конвенција

Европски суд за људска права - Европски суд

Интер-америчка комисија за људска права -Интер-америчка комисија

Интер-амерички суд за људска права - Интер-амерички суд

Америчка конвенција о спречавању и кажњавању тортуре - Интер-америчка конвенција о тортури

Међународни пакт о грађанским и политичким правима - ICCPR

Принципи медицинске етике који се односе на медицинско особље, нарочито лекаре, у заштити притвореника и затвореника од тортуре и других сурових, нечовечних или понижавајућих поступака или кажњавања - Принципи медицинске етике

Статут Међународног кривичног суда - Статут ICC